

Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

(2020) Cilt 04, Sayı 08, s. 128-146

Kızıl Veba Romanında Uygarlıktan İlkelliğe Dönüş

Nurullah Ulutaş^a

Özet

Tarih boyunca salgın hastalıklar ve edebiyat arasında bir ilgi var olagelmektedir. İnsanoğlu acılarını, mutluluklarını, aşklarını ve hüznelerini anlattığı gibi binlerce hemcinsini kurban verdiği salgınları da edebi türlere konu etmiştir. Çok sayıda roman, tiyatro ve halk türkülerinde salgınların yansımaları görmek mümkündür. Jack London'un Kızıl Veba romanı, 2073 yılında James Howard Smith adlı yaşlı bir Profesörün ağzından 60 yıl önce yaşanan veba salgını sonucu milyarca insanın canının kaybetmesini anlattığı anı türünde bir eserdir. Romandaki kurgu, Edvin adlı torunuyla yürüyüş yaparak keçileri otlatan diğer torunları Hou Hou ve Yarık Dudak'ın yanına gelen Howard Smith'in anlatıcı misyonunu yüklenmesiyle oluşur. Profesör, o yıllarda yaşanan veba salgınını tüm ayrıntılarıyla anlatırken bu dönemde vahşi yanı ortaya çıkan insanın acımasızlığını da anlatır. Olayların yaşandığı bu dönem uygarlığın yok olduğu, insanlığın ilkel dönemlere döndüğü, hayatta kalmak amacıyla kişilerin tarım ve hayvancılıkla uğraşmak zorunda olduğu bir dönemdir. Bütün şehirler yok olmuş ve ayı, aslan, kurt gibi vahşi hayvanlar her tarafa yayılmıştır. Doktor ve bakteri uzmanlarının hastaları tedavi etmek ve aşı bulmak için yaptıkları mücadeleleri anlatan yazar, bazı bölümlerde kapitalizmi de eleştirmeyi ihmal etmez. Yöneticilerin basın yoluyla salgın olayını sansürlemesi de yan tema olarak işlenir. Bu çalışmada Jack London'un Kızıl Veba romanından yola çıkarak gelecekte bugüne bakışın distopik bir görünümü analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler

Jack London
Kızıl Veba
COVID-19
Ütopik Edebiyat
Salgın

^a Prof. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
nurullahulutas@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1447-3736

Return from Civilization to Primitivity in The Scarlet Plague

Abstract

Throughout history, there has been an interest in epidemics and literature. Human beings discuss their pain, happiness, love and sorrow, as well as the epidemics that cause the loss of their fellows in literary works. The repercussions of epidemics can be seen in many novels, theater plays and folk songs. Jack London's novel *The Scarlet Plague* is a memoir of the loss of billions of lives as a result of the plague epidemic that took place 60 years ago through the words of an old professor named James Howard Smith in 2073. In the novel, Howard Smith, who walks with his grandson named Edvin to graze the goats and comes next to his other grandchildren Hou Hou and Cleft Lip undertakes the role of narrator. While the professor describes the plague epidemic that took place in those years in all details, he also describes the brutality of the human being, whose wild side emerged during this period. Accordingly, these events took part in a period when civilization disappeared, humanity returned to its primitive times, and the greatest goal became survival, agriculture and animal husbandry. All cities were destroyed and wild animals such as bears, lions and wolves spread everywhere. Describing the struggles of doctors and bacterial specialists to treat patients and find vaccines, the author does not neglect to criticize capitalism in some parts of the novel. The censorship of the epidemic by the media by the executives is also discussed as the secondary theme. This study aims to analyze the dystopian view of the future to the present based on Jack London's novel *The Scarlet Plague*.

Keywords

Jack London
The Scarlet Plague
COVID-19
Utopic Literature
Epidemic

GİRİŞ

“Şehrimizin insanları... Geleceği, gidiş gelişleri, tartışmaları yok eden bir veba salgını nereden akıllarına getirebilirlerdi? Kendilerini hür sanıyorlardı; oysa felaketler oldukça, kimse hür değildir!”

Albert Camus

Salgın hastalıklar hemen her dönemde diğer sanatsal türlerde olduğu gibi edebiyatın da en ilgi çekici konularından olmaya devam edegelmektedir. Veba, kolera, İspanyol gribi, verem... başta olmak üzere salgın ve hastalık konulu onlarca romanla karşılaşmak mümkündür. 1930’lu yıllarda, toplumsal ve ruhsal felaketlerin eş anlamlısı olarak yaygın biçimde veba metaforuna başvurulmaktaydı. Vebanın bu şekilde hâlâ bir çağrışım gücüne sahip olması, genellikle mübalağalı, anti-liberal tutumlarla el ele gidiyordu: tiyatro ve veba üstüne Artaud’nun yazdıklarını, ‘duygusal veba’ konusunda Wilhelm Reich’in düşüncelerini aklınıza getirin. İşte, böyle bir insan türüne dair ‘teşhis’, ister istemez anti – tarihsel düşünceleri beslemektedir. Gerek bir tanrısal adalet gerekse bir demonoloji (şeytan bilimi)

olarak veba metaforu, kötülüğün simgesini andıran bir şeyin varlığını şart koştuğu gibi, kötülüğü kaba, korkunç bir adaletin taşıyıcısı durumuna da getiriyordu. Karel Çapek'in *Beyaz Veba* (1937), faşizmin iktidara gelmiş olduğu bir devlette ortaya çıkan uğursuz hastalık, yalnızca kırk yaşının üstündekileri, ahlâki açıdan kendi hallerinden sorumlu tutulabilecek kişileri vurmaktadır.

Nazilerin Çekoslovakya'yı ele geçirmesinin arifesinde kaleme alınan Çapek'in alegorik oyun, bir anormalliği (veba metaforunun, ortalama görüşlere sahip bir Avrupalı liberalin barbarca diye nitelediği bir tehdidin ifade edilmesi amacıyla kullanılmasını) yansıtmaktadır." (Sontag, 2005, s. 157).

Jack London'un *Kızıl Veba* romanı, 2073 yılını James Howard Smith adlı yaşlı bir Profesörün ağzından anlatan romandır. Olayların yaşandığı bu dönem uygarlığın yok olduğu, insanlığın ilkel dönemlere döndüğü, en büyük amacın hayatta kalmak, tarım ve hayvancılık olduğu bir dönemdir. Bütün şehirler yok olmuş ve ayı, aslan, kurt gibi vahşi hayvanlar her tarafa yayılmıştır. Romandaki kurgu, Edvin adlı torunuyla yürüyüş yaparak keçileri otlatan diğer torunları Hou Hou ve Yarık Dudak'ın yanına gelen Howard Smith'in anlatıcı misyonunu yüklenerek 60 yıl önce 2013 yılında başlayan bir kızıl veba salgınıyla medeniyetin nasıl yok olduğunu bu üç torununa anlatması üzerine gelişir. Roman, yazarın düş gücünü zorlayarak mekanlar, karakterler ve olaylar yaratması bağlamında distopik bir nitelik kazanır. Michel Foucault'a göre ütopya ve ondan türetilen distopyalar, gerçek mekânı olmayan düzenlemeler olup toplumu mükemmelleştirmiş veya aksine tamamen olumsuz yönleriyle yansıtmış olsalar da hiçbir durumda gerçek olamazlar. (Foucault, 2005). Ancak aydınlanma sonrası bilimsel ve teknolojik ilerlemelerle aklı eksene yerleştiren insanoğlunun ürettiği edebi metinlerde gelecekteki felaketleri önceden tahmin etme modasının yaygınlaşması distopyaların yayılmasını sağlar. Bu bağlamda çok sayıda distopik yapıt kaleme alınır: "20. yüzyılın başından itibaren, ütopyaların ortak özelliği, Camus'nün alıntılanan paragrafında görüldüğü üzere: "umutsuzluk"tur. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, kapitalizmin birey üzerinde sürekli artan baskısı, daha önce görülmemiş boyutta hem fiziksel hem de ruhsal yıkım getiren iki dünya savaşı, ekonomik krizler, totaliter ve faşist yönetimler ve bilimsel ilerlemenin 1945'e gelindiğinde, bir seferde hem de birkaç dakika içinde yaklaşık 200.000 insanın ölümüne neden olacak şekilde kullanılması, düşüncenin 20. yüzyılı neden "şiddet" ve "korku"yla özdeşleştirdiğini ziyadesiyle açıklamaktadır. Bir anlamda, Aydınlanma döneminden itibaren insan aklına duyulan inancın abartılmasına karşı, insanın kendi doğasında taşıdığı yıkıcılığa ve bunu misliyle arttıran teknolojik gelişmelerin hızının olası kötü sonuçlarına dair uyarılarda bulunan distopya örnekleri 20. yüzyılda yaşanması muhtemel felaketleri önceden haber verebilmişlerdir." (Ağkaya, 2016, s. 33) *Kızıl Veba*, romanı da bu özellikleriyle distopik bir roman olarak okunabilir. Uygarlığın bir salgınla yok olduğu ve ilkel çağa dönülen bu yaşam herkesi ürküten bir umutsuzlukla birlikte güçlünün egemen olduğu bir yaşamı insanlara dikte etmektedir.

Romanda anlatıcı misyonunu yüklenen Dede, torununun elindeki paranın tarihinden yola çıkarak geçmişe döner ve salgının başladığı yılları hatırlar. Anlatıda kızıl veba adı verilen bir salgın üzerinden insanlığın yarattığı medeniyetin nasıl kolayca yok olabildiği anlatılmaya çalışılır. Salgın sonrası hayatta kalan insanlar, vahşi yaşamla baş edebilmek için kabileler halinde kendi toplumsal sınıflarını oluşturur. İlkel yaşama dönen insanların tek derdi, yemek, üremek ve yaşamaya devam etmektir. Bunun için her yol mubah görülür. Zaman zaman iktidarı elde etmek için insanların nasıl her türlü vahşete yöneldiği de gözden kaçmaz. İnsan

adeta ruhunu ve duygusunu kaybeden bir hayvana dönüşmüştür. Bilim, sanat ve aklın öngördüğü inanç sistemlerinin yerini batıl düşünceler almıştır. Dedenin torunlarına anlattığı hikâyede verdiği bir sır daha vardır. O da insanlığın gerekli bir seviyeye eriştiği zaman, onlara ulaştırmak istediği kitapları bir mağaraya saklamasıyla ilgilidir.

Dede Howard Smith, “lal ölüm” adını verdiği bu salgınla insanlığın hayatının nasıl değiştiğini ve 2010 yılında yapılan seçimlerde tespit edilen 8 milyar insanın çoğunun hayatını kaybettiğini kendisinin kurtulan ve bu medeniyete şahit olmuş çok az insandan biri olduğunu anlatmaya başlar. Çocuklar, dedenin söylediklerini çok iyi anlayamazlar da onu dinlerler. Dedenin anlattıklarına göre kızıl veba 2013 yılında ortaya çıkar. O sıralar kendisi San Francisco’da bir üniversitede İngiliz Edebiyatı profesörü olarak çalışmaktadır. İnsanlık medeniyetin zirvesindedir ve kendisinin de huzurlu bir hayatı, çok başarılı bir kariyeri vardır. O zamanlar 17 milyon nüfusu olan New York’ta başlayıp tüm dünyaya yayılan bu hastalığa yakalananların vücudu kızıl bir renk almakta, bacaklarda başlayan uyuşma kalbe ulaşıp sahibini öldürmektedir. Maddi imkânı olan zenginler uçaklar, özel araçlar, balonlarla değişik yerlere kaçınca salgın kısa sürede tüm dünyaya yayılır ve birçok insanın kısa sürede ölmesine neden olur. Salgının San Francisco’ya yayılmasından sonra Profesör bir gün dersteyken Collbran adlı bir öğrencisinin aniden ölümüne şahit olur. Öğrencisiyle ilgilenen Profesöre de salgının bulaştığı düşünülerek ondan uzak durulur. Nüfusu 40 milyonu bulan şehir kısa süre sonra çok fazla kayıp verir.

James Howard Smith ve kardeşi telefonla görüşüp Kimya okuluna sığınma kararı alırlar. Ancak ertesi gün eve gelen kardeşinin de salgına yakalandığı anlaşılır. Kardeşi kendisinden uzak durmasını söyleyince Profesör, üniversite çalışanı 400 kişiyle birlikte kimya okuluna sığınır. Okulun etrafını saran veba salgını bulaşmış hırsız, sarhoş ve yağmacılarla sürekli çatışmalar yaşarlar. Bir patlama sonucu okulun tüm camları kırılınca öldürdükleri cesetlerden salgını kapma riskine karşı gönüllü iki çalışan canları pahasına cesetleri uzağa taşır. Şehrin her yanında yangın ve çatışmalar vardır. Tüm mağazalar yağmalanmaktadır. Durum böyleyken okula sığınan 400 kişiden hastalık bulaşmayan 47 kişi okuldan ayrılma kararı alır.

Yanlarına ihtiyaç duydukları gıda maddesi, silah ve diğer eşyaları alıp yola koyulurlar. Yoldayken ekipten Profesör Walthobe, annesi ve kız kardeşini de yanına alıp tüm yiyeceklerle kaçar. Geriye kalanların çoğu bu hastalığa yakalanıp hayatını kaybeder. Bir süre sonra Profesör James Howard Smith tek başına kalır. Sığındığı büyük bir otelde çok fazla miktarda yiyecek, konserveler, balıklar ve av hayvanları bulunca burada üç yıl boyunca yalnız başına yaşar. Daha fazla yalnız yaşayamayacağını anlayınca yola koyulur ve vahşi bir adam olan Ateşçi Bil’le esir aldığı bir zamanların asil bir kadını olan Bayan Vesta’yla karşılaşır. İlgi duyduğu bu kadın da kısa sürede ondan hoşlandığını belli eder ve Ateşçi’yi öldürmesi halinde birlikte olabileceklerini teklif eder. Profesör, buna cesaret edemez ve Ateşçi’nin kadına yaptığı zulümlere de dayanamayınca onlardan ayrılıp Santa Rosa oymağına katılır. Burada Bertha adlı bir kadınla evlenir. Bu kadın Edvin ve Hou Hou’nun babaannesi, Yarım Dudaklı’nın da anneannesidir. Burada zor şartlarda da olsa hayata tutunmaya çalışırlar. Aradan 60 yıl geçmiştir.

Salgınla birlikte başta medeniyetleri olmak üzere her şeyini yitiren insanlar, ilkel bir hayat yaşamaya başlamış ve cahilleşmişlerdir. Aynı zamanda yaşadıkları tabiat da mahvolmuştur. Bütün dünyada hastalık nedeniyle hayatta kalmış insan sayısı binin altına düşmüştür. İnsanlık; bilim, kültür ve sanattan uzak hayvan besleyip tarım yaparak ve evlenip üreyerek yeniden eski günlere dönmenin hesabını yapmaktadır. Bu arada batıl inançlar

toplumları sarmış durumdadır. Üfürükçüler ve büyücüler kendilerine doktor adını vererek toplumu sömürmektedir. Uygarlığın akli ve bilimi önceleyen bilinçli bireylerle kurulacağına inanan Profesör James Howard Smith, torunlarını uyarır ve mağarada sakladığı kitaplarla ilgili olarak bilgilendirir. Çocuklar aralarında tartışırken Profesör, uygarlığın zirvesini de yakalasa, insanlığın üç egemenlik tipi olan papaz, asker ve kral sınıfı arasında iktidar savaşının süreceğini anlar.

UYGARLIĞIN ZİRVESİNDEN İLKEL YAŞAMA

Jack London *Kızıl Veba* romanında 60 yıl önce bir veba salgını sonrası uygarlığını yitiren insanoğlunun hikâyesine odaklanır. Yazar, bu romanda bilim kurgu yöntemiyle distopik bir dünyadan söz eder. Yarattığı bu dünya modern insan için oldukça yabancı bir dünyadır. Milyarlarca insanın hayatını kaybettiği ve geri kalanların kabileler halinde avcılık, üreme, yiyecek bulma ve üreme dışında başka derdi yoktur. Şehirler yok edilmiş ayı, aslan ve kurt gibi hayvanlar güpegündüz şehirlerde dolaşmaktadır. Profesör James Howard Smith'in bir torununu önceki yıl bir aslan yemiştir. İnsanlar zor şartlar altında hayatta kalmaya çalışmakta, hayvanlardan elde ettikleri postlarla kendilerine kıyafetler yapmaktadırlar. Romanda Profesör şöyle tanıtılır: "Göbeğine kadar uzanmış karmakarışık sakalı da saçları gibi ağarmıştı. Büyük bir yoksulluğun izlerini taşıyordu. İhtiyar adamın göğsünden ve omuzlarından; keçi derisinden yapılmış kirli bir giysi sarkıyordu, incelmış kolları, bacakları ve derisinden, yaşının epeyce ilerlemiş olduğu belli oluyordu. Kollarında ve bacaklarında yer yer yara izleri, morartılar vardı. Uzun zamandır doğayla boğuştuğu anlaşılıyordu." (Canberk, 2012, s. 2).

Dede bu salgınla insanlığın hayatının nasıl değiştiğini ve insanların çoğunun hayatını kaybettiğini kendisinin kurtulan ve bu medeniyete şahit olmuş çok az insandan biri olduğunu söyler. Romanda Edvin ve dedesi yürürken ormanlık alanda bir ayıyla karşılaşır. Dedesi bir zamanlar şehirlerde ayı olmadığını ve bazen bir kafes içinde getirilen ayıları seyretme karşılığında para alındığını söyler. Paranın ne olduğunu soran Elvin, ayı postundan yapılmış giysisinin cebinden gümüş bir dolarlık çıkarır. Dedesi paranın 60 yıl öncesine yani salgın yıllarına ait olduğunu görür:

"İhtiyar derin bir iniltiyle parayı çocuğun elinden aldı, gözlerine iyice yaklaştırdı.

— 2012! diye haykırdı.

Sonra çenesi açılarak anlatmaya başladı:

Bu son basılan paralardan biri herhalde. Çünkü 2013 yılında Kızıl Ölüm baş göstermişti. Aman Tanrım o günleri düşününce tüylerim ürperiyor. Altmış yıl önce. Şimdi o çağı bilen, o çağlardan kalma son kişiyim!" (s. 5)

Jack London'ın, "kızıl veba" adını verdiği ve genellikle, "Kara Ölüm" diye bilinen vebanın ilk olarak İsa'dan 320 yıl kadar önce Filistin'de görüldüğü tahmin edilmektedir (Arda, 1997, s. 60-78). Vebanın tarihte yol açtığı pandemilerden (geniş coğrafyayı etkileyen salgın hastalık) ilki Bizans-Konstantinopolis'te görülür. 542 yılında Mısır'da başlayan bu salgın, ticaret yollarını izleyerek Sus ve Konstantinopolis üzerinden İrlanda'ya kadar yayılır. 6. yüzyılın Romalı yazarı Procopius, etkisi üç yıl süren bu salgın sırasında Konstantinopolis'te günde 5-10 bin kişinin hayatını kaybettiğini belirtir (Eren, 1996: 214-224). Hastalığın kuzey batı Avrupa'ya kadar yayıldığı, ancak dağınık ve küçük köylü toplulukların bundan çok fazla

zarar görmediği tahmin edilir (Ponting, 2008: 242-266). 770'li yıllara kadar Avrupa'da başka veba salgınları yaşandıysa da sonraki 600 yıl boyunca başka salgın görülmez. Justinien zamanında görülen ilk salgın gibi ikinci salgın da Doğu'dan yayılır. Büyük Veba Salgını, Kara Ölüm ya da Kara Veba olarak bilinen bu salgına *yersinia pestis* adı verilen bir bakterinin yol açtığı düşünülür. (Lyons ve Petrucelli, 1978, s. 337-351).

İnsanlık tarihiyle yaşıt olan salgınların bilimsel olarak ilk defa ne zaman ortaya çıktığı tam olarak tespit edilememiş olsa da dinî metinlerde veba hakkında bazı bilgilere ulaşmak mümkündür: "Kaydedilmiş en eski vebalar Eski Ahit'tekilerdir. Eksodus (Hicret) 7. Bölümde, Firavun'un Mısır'da İsraililer'i tutuklamasından memnun olmayan Tanrı'nın ceza olarak memlekete veba gönderdiğini nakleder. Yine de, "veba" tabirinin mutlaka tıbbi anlamında vebayı ifade etmeyip aslında sadece kötü giden şeyler için genel bir tabir olabileceği tahmin edilmektedir. Bir an için art arda görülen kan hastalıkları, kurbağalar, sivrisinekler, sinekler, Mısır'da hayvanların ölmesi, çibanlar, çekirgeler... veba kavramıyla ilişkilendirilir. (Sean, 2007, s. 12-13).

Romanda anlatılan ve insanlığın bir salgın yüzünden düştüğü zor koşullar, aslında çok önceleri tecrübe edilmiştir. Özellikle nüfus artışı, yetersiz beslenme ve kirlilik, insanlığın birçok salgın hastalıkla tanışmasına yol açar. 700'lü yıllarda Avrupa nüfusu iyi beslenen 25 milyon kişiden 1250'de 75 milyon aç insana çıkar. Aşırı nüfus artışının görüldüğü bu dönemde temizlik, birinci endişe konusu değildi ve bir erdem olarak da görülmüyordu. Kaldı ki; bazı kilise çevreleri kirliliği bir tür kutsallık biçimi olarak kabul ediyor, azizlerin çoğu ellerini suya dahi sokmuyorlardı. Aziz Jerome, İsa'nın kanında bir kez yıkanmış olanların bir daha yıkanması gerekmez demiş ve hiç yıkanmamıştı. 13. yüzyılda kaba yünlüler giyiliyor, seyrek olarak yıkanılıyor ve çıplak uyunduğundan ısınmak için akrabalar ve hayvanlarla beraber yatıldığı için (Nikiforuk, 1991, s. 57-58) salgın hastalıkların yayılması çok daha kolay olabiliyordu. Dede torunlarıyla sohbet ederken San Francisco'nun bir dönem uygar ve gelişmiş bir şehir olduğundan bahseder. Torunları anlatılanları hayranlıkla biraz da inanmadan dinlerken dedelerinin abarttığını düşünür:

"— Çocuklarım, ben bu kıyıların yaşam dolu günlerini gördüm biliyor musunuz? O zamanlar pazar günü, erkekler, kadınlar, çocuklar toplu olarak buralara gelirlerdi. Bu bölgede onlara saldıracak ayılar yoktu, ama şu yukarıda, tepede; güzel, lüks bir lokanta vardı, orada insan canının istediği her şeyi bulabilirdi. O zamanlar, San Fransisko'da dört milyon insan yaşardı. Oysa şimdi bu kentte toptasak kırk kişi bile kalmamıştır. Deniz de teknelerle, vapurlarla doluydu. Bunlar Altın Kapı'ya gelir giderdi. Buraların göklerinden güdümlü balonlar, uçaklar geçirdi. Hızları saatte üç yüz kilometreydi. Evet, bu hız New York'la San Fransisko arasında posta servisi yapan uçak şirketlerinin sözleşmesinde istenen hızın en azıydı. O zamanlar, girişimci bir Fransız saatte dört yüz elli kilometre yapan bir uçağı önermişti. Ancak geri kafalılardan gözünde bu hız tehlikeli görünmüştü." (s. 14)

Dedenin söyledikleri, çocuklar için bir masaldır. Onlar bu olağanüstü anlatıyı hayal güçlerini zorlayarak dinleseler de bu onları eğlendirir. Dedenin anlattıklarına göre 2013 yılında salgın yayıldığında kendisi San Francisco'da bir üniversitede İngiliz Edebiyatı profesörü olarak çalışmaktadır. İnsanlık medeniyetin zirvesindedir ve kendisinin de huzurlu bir hayatı, çok başarılı bir kariyeri vardır. O zamanlar 17 milyon nüfusu olan New York'ta başlayıp tüm

dünyaya yayılan bu hastalığa yakalananların tüm vücudu kızıl bir renk almakta, bacaklarda başlayan uyuşma kalbe ulaşır sahibini öldürmektedir: “Kızıl Veba'ya yakalanan insanların çoğu yürek çarpıntısı artışının ve ateşin yüksekliğinin ayırıcında olmuyordu. Ancak kızılık başladığında işi anlıyorlardı. “Genellikle hastalığın bu ilk devresinde çırpınmalar başlıyordu. Fakat bu çırpınmalar pek tehlikeli sayılmazdı. Bu durum geçtikten sonra buna dayanabilen insan yine çok sakin oluyordu. Hastanın bedeninde bir tür uyuşukluk başlıyordu. Uyuşma ayak tabanından başlıyor, bacaklara, dizlere, baldırlara, mideye doğru yükseliyor oradan da bedenin öteki bölümlerine atlıyordu. Kalbe ulaştığı zaman insan ölüyordu.” (s. 32)

Veba hastalığının insanı nasıl öldürdüğü bilimsel olarak anlatılanlardan çok da farklı değildir. Bilimsel olarak bu hastalığın nasıl ortaya çıktığı ve insanı nasıl öldürdüğüyle ilgili şu bilgiler verilebilir: “İnsanlarda iki ile sekiz günlük kuluçka süreleri sonunda ölümle sonuçlanan veba hastalığının Moğolistan bozkırlarında tarla fareleri, dağ sıçanları ve sincap benzeri kemirgenler tarafından yaygın olarak taşınan Yersin Basili’nden kaynaklandığı biliniyor. Bu bağlamda vebanın aslında bir ‘insan hastalığı’ olmadığını, kemirgenlerde taşınan pireler aracılığıyla insanlara bulaştığını ve hijyen koşullarının hastalığın bulaşması ve yayılmasında hayati önem taşıdığını söyleyebiliriz. Sadece taşıyıcı kemirgenlerin izledikleri güzergâh salgınlara pandemik karakter kazandırmaz. Aynı zamanda insanlar, bedenlerinde ve giysilerinde taşıdıkları pireler aracılığıyla hastalığın yayılmasına olanak verirler. Avrupa topraklarında 1347 yılından itibaren görülen veba üç farklı türle karşımıza çıkıyor; hıyarcıklı veba, akciğer vebasası ve septisemik veba. Pire ısırığı ile bulaşan ve en sık görülen veba türü olan hıyarcıklı veba, yüksek ateş, baş dönmesi, bulantı, ışığa duyarlılıkla ortaya çıkar. Yüksek ateşle birlikte hasta hezeyanlar görmeye başlar. Kasıklarda, koltuk altlarında ve boyunda oluşan şişlikler, irin dolu torbalara dönüşür ve nihayet hasta bir hafta içinde ölür. Tüm veba vakalarının dörtte üçünü oluşturan hıyarcıklı veba insandan insana bulaşmaz ve ölüm oranı %20 ile 75 arasında değişir. İnsandan insana bulaşan tek veba türü olan akciğer vebasası ise, kana karışan veba basilinin akciğerlere yerleşmesiyle ve hava yoluyla solunmasıyla ortaya çıkar.” (Bulst, 1986; aktaran Akın, 2018, s. 258).

İslam ve Osmanlı kaynaklarında da veba ile ilgili bilgilere rastlanır. Bu hastalığa “Taun” adını verenler olduğu gibi her vebanın taun olmadığını iddia edenler de yok değildir: “Bir tıp otoritesi, “Taun, vebadandır, fakat her veba taun değildir,” diye yazmaktadır. (Ünver, 1978, s. 363). Veba, esas itibarıyla bir hayvan hastalığıdır, enzootiktir. İnsanlara rastlantı ile bulaşmakta ve belli yerlerde endemik olarak ve uygun zamanlarda epidemik karakter kazanmaktadır. Hastalığın tarih boyunca gelişimi incelendiğinde pandemiler ve epidemiler yaptığı ve ortadan kendi kendine kaybolduğu gözlemlenmiştir.” (Özdemir, 2005, s. 21).

Jack London, aslında “Dünyaya Düşman Olan Adam”, “Garip Bir Belge”, “Marc O'Brien'in Kaybolması” adlı öykülerinde olduğu gibi, kara mizah diyebileceğimiz bilim kurgu tarzında yazılmış *Kızıl Veba* romanında da toplumsal bir eleştiriye yönelerek çağını sorgular. İnsanlığın yarattığı uygarlığın, bir salgınla nasıl kolayca yıkılabileceğini vurgulamak ister. Maddi imkânı olan zenginler uçaklar, özel araçlar, balonlarla değişik yerlere kaçınca salgın kısa sürede tüm dünyaya yayılır ve birçok insanın kısa sürede ölmesine neden olur. Aslında burada anlatıldığı gibi gerçekte de salgınların insanların göç etmesiyle ilgisi bulunmaktadır. Salgından kaçan insanlar, kendilerine salgının çoktan bulaşmış olduğundan habersiz olarak gittikleri yerlerin insanlarını da enfekte ederler. Zamanında Osmanlı’da özellikle İstanbul’a

yapılan göçler kısa sürede çok sayıda insanın ölmesine neden olmuştur: “Salgınların yayılmasında sadece iç göçler değil; aynı zamanda Kafkaslardan ve Balkanlardan yapılan göçler de etkili olmuştur. Örneğin, Kafkaslardan göç eden Çerkeslerin, açlığın getirmiş olduğu halsizlikle hastalığa yakalanmaları daha da artmıştır. Bu yüzden Çerkesler arasında yaygın olan salgın hastalıklar, göç ettiği yerlerdeki insanlara da bulaşmış ve insanların kitleler halinde ölümüyle sonuçlanmıştır.” (Panza, 1997, s. 149).

Vebanın Avrupa’yı ve dünyayı teslim aldığı günlerde de zenginler salgın bölgesinden kaçmak veya özel korunaklı villalarına sığınmak suretiyle kendilerini bu hastalıktan korumuşlardır. Toplumsal ve etik değer yargıları yok olmuş, insan onuru hiçe sayılmıştır. Diğer tüm salgın ve afetlerde olduğu gibi bu salgının da zararını en çok yoksullar hisseder: “Veba, kentleri hayalet kasabalara çevirirken toplumsal hayat bütün yönleri ile tamamen ortadan kalkmıştı. Ölümü bekleyen geniş kent kesimleri, ölümü beklerlerken dahi kendilerini garip bir mücadelenin içerisinde buluyorlardı. Vebadan korunmak ve salgını kontrol altına almak amacıyla yürürlüğe konulmuş bulunan tedbirler, vebadan ölmekten daha beterd. Yoksullar, ayak bileklerine ziller takıp ölüleri ve hastaları veba evlerine taşıyan ölü kaldırımlarla da mücadele etmek zorundaydı. Bunları, üzerlerinde kızıl haç işareti bulunan beyaz elbiseli tütsücüler izliyordu. Ölülerin evini sülfürle dezenfekte ediyorlardı ve üzerinde veba mikrobu olması muhtemel her şeyi yakmakla görevliydi. Ancak en kötüsü veba evleriydi. Zenginler villalarına sığınırken, halktan hastalar, kalabalık hastanelerde yirmi ila seksen gün arasında değişen sürelerde tecrit altına alınıyorlardı. Bazı veba evleri, hastaları ve hastalığa yakalanmış olma ihtimali olanları farklı odalara yerleştiriyor, bazılarıysa hepsini aynı yere koyuyordu. Veba evlerinin birkaç battaniyesi ve çok az erzakı vardı. Hastalar soyuluyor ve zehirleniyorlardı. Yoksullar bu kurumlara yerleştirilmesinler diye hastalarını sakladılar ve ölümlerini gizlice yaktılar. Birçok kadınsa tecavüz ya da benzer türde şiddete maruz kalmamak için intiharı seçti. Hastalığa karşı örülen bu duvarların adaletsizliğine rağmen, halk sağlığı programları tecrit edilmiş kasaba ve şehirlerde vebanın ilerleyişini durdurdu. Çöp toplama ve pazarlarda satılan etlerin denetlenmesini başlatanlar veba savaşıydı. Gelişen halk sağlığı hizmetleri ve halk sağlığı kurumları hastalığı gerilettiler ama Avrupa’dan söküp atamadılar.” (Nikiforuk, 1991; aktaran Özden, 2014, s. 70).

Covid-19 salgınının dünyayı esir aldığı günümüzde zengin ülkeler ve insanlar, gelişmiş teknolojik cihazlarla hemen her gün test yapma ve korunma olanağı bulurken, yoksul ülkeler ve insanlar hijyenik koşullardan uzak kalabalık gruplar halinde tedavi olmaya çalışmaktadır. Romanda, salgının San Francisco’ya yayılmasından sonra Profesör bir gün dersteyken Collbran adlı bir öğrencisinin vücudu kızarır ve kız 15 dakika gibi kısa bir sürede ölür. Tüm öğrenciler korku içerisinde sınıfı terk eder: “O haftanın perşembe günü, bu yıldırım ölümlerden birine ben de tanık oldum. Öğrencilerimden biri, Bayan Collbran sınıfta karşımda oturuyordu. Ben de ders anlatıyordum. Birdenbire genç kızın yüzü kızıla dönmüştü. “Hemen sustum, genç kıza dikkatle bakmaya başladım. (...)” Bayan Collbran bir dakika kadar hafifçe çırpındı. Delikanlılardan biri ona bir bardak su getirdi. Genç kız bardağı aldı. Bir yudum içti ve haykırdı. – Ayaklarım uyuştü. Ayaklarımın varlığını duymuyorum! Ayaklarım yok sanki, kesilmiş gibi... Dizlerim, şimdi de dizlerime çıkıyor. “Zavallı kız kitap ve defterlerini başının altına koyarak sıraya uzandı. Elimiz kolumuz bağlı kalmıştık. Hiçbirimiz ona yardım edemiyorduk. Uyuşma ve soğuma kızın belinden yüreğine doğru ilerliyordu. Oraya varınca kızcağız son nefesini verdi. “İlk belirti görülünce saate bakmıştım. Kız on beş dakika içinde ölmüştü.” (s. 34-35)

Genç kızın sınıfta herkesin içinde bir anda ölmesi başta Profesör olmak üzere herkeste bir şok yaratır. Profesör, toparlandıktan sonra durumu idareye anlatmak için gittiğinde Fakülte başkanı Hoag, Howard Smith, onun da hastalığa yakalandığını düşünerek kapıyı kilitleyip kaçar. Eve geldiğinde hizmetçiler de olayı duymuştur, bu herkes ondan uzaklaşmaya başlar.

Kısa sürede 40 milyon nüfusu olan şehri teslim alan salgın yüzünden birçok insan ölür. Avrupa'yla da iletişim kopar: "Yine bu adamın bildirdiğine göre, yirmi dört saattir Avrupa'dan Amerika limanlarına uçak ya da vapur gelmemiştir. Avrupa'dan haber alınmıyordu. Son mesaj Almanya'nın Berlin Kenti'nden alınmıştı. Ünlü bir bakteriyologun, sonunda Kızıl Veba'ya karşı bir «serum» bulunduğu bildiriliyordu. İşte bu Avrupa'dan bize gelen son haber oldu. "Ne var ki Kızıl Veba'ya karşı olan serumun bulunması Avrupa için de bizim için de geçti artık. İş işten geçmişti." (s. 39)

İnsanoğlunun sosyal bir varlık olmasından ötürü yalnızlığa karşı koymak ve yabancılaşmaktan / ötekileşmekten korunmak amacıyla toplumsal yaşama katılmak istemesi doğal bir gereksinimdir. Bazen yabancılardan korunmak amacıyla oluşturulan akıllı sitelere yüklü paralar ödeyen insanlara rastlarız (Bauman, 2013: 88). Ancak salgın gibi afetlerde, bazen bilinçli veya bilinçsiz olarak karantina uygulanmak suretiyle veya iletişim araçlarının yok olması sonucu insanlar, yalnızlıklarıyla baş başa bırakılır. Yalnızlaşan insan ise ürker. Romadaki durum da buna benzer. Salgının yayılmasıyla yönetim insanları, bir başına bırakmıştır. Aslında herkes kendi derdine düşmüştür, çünkü salgın herkesi vurmuştur. Birçok salgında olduğu gibi salgının yaşandığı bölgelerle önce ulaşım ağı, sonra iletişim ağı kesilir. Romanda da bu durum yaşanır. Berlin'den gelen ve aşının bulunduğu haberi, iyimser ve umut verici bir rivayetten öteye geçmez. Çünkü bu aşının hiçbir şekilde Profesör ve arkadaşlarına ulaşma ihtimali yoktur. Zaten bu süreçte insanların çoğu salgına yakalanmış bulunmaktadır. İnsanlığın binlerce yıl uğraşarak kurduğu medeniyet yok olmuştur: "İşte böyle altmış yıl önce dünya benim için yok olmuştu. "New York, Avrupa, Asya, Afrika denilen topraklar olduğunu biliyorum. Ancak altmış yıldır, artık bu adlardan söz edildiğini hiç duymadım. Bu olaylar dünyanın tam ve mutlak bir çöküşü oldu. On bin yıllık kültür ve uygarlık bir anda, dalgalardaki köpükler gibi uçup gitti." (s. 40)

James Howard Smith ve kardeşi telefonla görüşüp Kimya okuluna sığınma kararı alırlar. Ancak ertesi gün eve gelen kardeşinin de salgına yakalandığı anlaşılır. Kardeşi kendisinden uzak durmasını söyleyince Profesör, üniversite çalışanı 400 kişiyle birlikte kimya okuluna sığınır. Okulun etrafını saran veba salgını bulaşmış hırsız, sarhoş ve yağmacılarla sürekli çatışmalar yaşarlar. Bir patlama sonucu okulun tüm camları kırılınca öldürdükleri cesetlerden salgını kapma riskine karşı gönüllü iki çalışan canları pahasına cesetleri uzağa taşır. Şehrin her yanında yangın ve çatışmalar vardır. Tüm mağazalar yağmalanmaktadır:

"Bir bakkalın önünden geçtim... Evet çocuklar, siz bakkal nedir bilmezsiniz, yiyecek maddelerinin satıldığı bir yerdir. Bakkalın sahibini tanırdım, dürüst bir adam olmakla birlikte, dik kafalı ve geçimsizdi. Dükkânını yağmadan korumak için inatla savunuyordu. Dükkânın kapısı delinmiş, vitrinin camı kırılmıştı. Bakkalsa tezgâhının arkasına geçmiş, tabancasını çekmiş, yağmacılara ateş ediyordu. Yine de yağmacılar içeri girmek için direniyorlardı. Bakkal birkaçını daha önce öldürmüştü. Cesetler kaldırımda duruyordu. "Ben uzaktan olanlara bakarken yağmacılardan birinin yandaki mağazanın vitrinini kırdığını gördüm. Bir bot mağazasıydı, yağmacı mağazaya girip alacağını aldıktan sonra dükkânı ateşe verdi. Ben ne

bakkalın, ne de ayakkabıcının yardımına gitmedim, çünkü ortam başkaları için özveride bulunmaya uygun değildi. Herkes yalnız kendi canını düşünüyordu artık.” (s. 44-45)

Salgınlarda ve afetlerde insanların ilk hücum ettiği yerler nedense hep marketler ve alışveriş merkezleridir. İnsanoğlu, parası olduğu zaman parayla olmadığı zaman yağmalayarak ihtiyaçlarını gidermeye çalışır. Salgın, savaş ve darbe gibi ortamlar, insanın olumsuz kişiliğini ortaya çıkaran ortamlardır. En medeni insanların, nasıl vahşi bir hayvan gibi davrandığını bu tür ortamlarda görmek mümkündür. Bu tür yağma olayları daha çok hukuk devleti ilkesinin ortadan kalkmasıyla görülür. Hukukun olmadığı yerde kimse ötekinin hakkına saygı göstermez. İnsanlığın yüzyıllar içinde geliştirdiği hukuk devleti ilkesini gerçek anlamda hayata geçirmek, toplumun hukuk kurallarına inanması, temel hak ve özgürlükler konusunda hassas davranması, devleti oluşturan kurum ve kuruluşların daima hukuka bağlı kalması ile mümkündür. Aksi halde hemen hiçbir alanda yağma ve hırsızlığın önüne geçilemeyecektir. (Karasu, 2014: 144-151). Tarihte görülen hemen tüm veba salgınlarında halkın karantina uygulamalarına karşı çıktığı, işsizlik ve açlık artınca alışveriş merkezlerini yağmaladığı ve kentin hemen her yerini yaktığı görülür. Bu isyanlar ve yağmalar sırasında çok sayıda gösterici idam, kurşuna dizilme veya tutuklanma biçiminde cezalandırılır. Ancak bu romanda görüldüğü üzere başıbozukluğun sürdüğü ve düzenli yaşama geçilemeyen durumlarda bu yargılamalar gerçekleşmez.

İNSAN SOSYAL BİR VARLIKTIR YALNIZ KALAMAZ

Kızıl Veba romanında asayişin bozulması, hukuk ve ahlak kurallarının ortadan kalkmasıyla okula sığınan 400 kişiden hastalık bulaşmayan 47 kişi okuldan ayrılma kararı alır. Yanlarına ihtiyaç duydukları gıda maddesi, silah ve diğer eşyaları alanlar yola koyulur. Yoldayken ekipten Profesör Walthobe, annesi ve kız kardeşiyle otomobille birlikte tüm yiyecekleri de alarak kaçsa da çok ilerleyemeden hastalık bulaşmış insanlar tarafından öldürülür. Geriye kalanlar da bir bir hastalığa yakalanıp hayatını kaybeder. Bir süre sonra Profesör James Howard Smith tek başına kalır. Sığındığı büyük bir otelde çok fazla miktarda yiyecek, konserveler, balıklar ve av hayvanları bulunca burada üç yıl boyunca yalnız başına yaşar. Ancak sosyal bir varlık olan insan her zaman hemcinsine ihtiyaç duyar: “Oradaki Büyük Otel’de birçok yiyecek, konserve buldum. Çevredeki otlakta av hayvanı da boldu, ırmakta alabalıklar doluydu. “Üç yıl tek başıma yaşadım bu yerde. Düşünün bir kez çocuklarım, uygarlık içinde doğup büyümüş, yetişmiş bir insanın dünyada tek başına kalması ne kadar hazin bir şeydir! Bu ilkel koşullarda üzgün olarak yaşadım. Uygarlığın bütün güzelliklerinden yoksun kalmıştım. Sonra da öyle bir an geldi ki, yalnızlığa dayanamayacağımı anladım.” (s. 62)

Elias Canetti, *Kitle ve İktidar* adlı yapıtında “dışlama” adı altında insanlara uygulanan cezalardan söz eder: “Dışlanan birey, hiçbir türden savunması olmaksızın vahşi hayvanların insafına kalacağı ya da açlıktan öleceği ıssız bir yere bırakılır. Daha önce ait olduğu halkın onunla artık hiçbir ilgisi olmayacaktır; ona yiyecek ya da barınacak yer verilmez; dışlanan kişiyle her türlü iletişim bu insanları kirletir ve suçlu duruma düşürür. Burada en ağır ceza, mutlak yalnızlıktır; insanın grubundan ayrılması, özellikle ilkel koşullar altında, hemen hemen hiç kimsenin dayanamayacağı bir işkencedir.” (Canetti, 2012, s. 51). Romanda birileri tarafından ötekileştirilen veya dışlanan biri olmasa da Profesör, salgın yüzünden mutlak bir yalnızlığa uğrar ve bu da ona dayanılmaz bir acı verir. Aslında dışarıdan bakıldığında maddi

koşulları yerinde ve beslenme sorunu yaşamayan biri olan Profesör, ruhsal yalnızlığa dayanamaz. Daha fazla yalnız yaşayamayacağını anlayan Profesör yola koyulur ve vahşi bir adam olan Ateşçi Bil'le karşılaşır. Bu vahşi ve kaba adam bir zamanlar son derece asil ve zengin bir kadın olan Bayan Vesta'yı esir almış, onunla birlikte yaşamaktadır. Daha önce bir hizmetçi olan Ateşçi, asil bir kadını esir alıp ona uşaklık yaptırarak bir anlamda geçmişinden intikam almaktadır. Sonuçta salgınlar, toplumsal sınıfları alt üst eden ortamlar da hazırlar:

“O Ateşçi düne kadar, uşak denilen sınıftandı. Evet bir uşaktı. Yani, yaşantısını boyun eğmekle, başını sallamakla ve bugün köle yaptığı kadının önünde yerlere eğilmekle geçirirdi. Bayan Vesta, doğuşu ve yaptığı evlenme yüzünden bir kraliçe sayılırdı. Pembe beyaz elinin avucunda milyonlarca insanın yazgısını tutardı. Sosyal düzey bakımından Ateşçi'ye benzer öteki uşağa buyururdu. Kızıl Veba'dan önce böyle bir adamla senli benli olmak onun için utanç verici bir davranıştı. İşte çocuklar Bayan Vesta zamanında böyle bir kadındı.” (s. 68)

Romanda görüldüğü üzere vebanın girdiği toplumlarda, sosyal sınıflarda büyük değişimler yaşanır. Ekonomik dengeler, statüler değişir, aileler parçalanır, eğitim ve kariyer anlamsızlaşır. Toplumun en alt katmanındaki bir insan en üst katmanındaki insana hükmedebilir. Bu durum sadece romanlarda değil, vebanın gerçekten görüldüğü Avrupa ülkelerinde de gözlenmiştir: “Kara ölüm hem Avrupa hem de İngiltere halkı için kuşkusuz dramatik sonuçlar ortaya çıkartmıştır. Ölen insanlar, yetim kalanlar, aileleri parçalanlar veba dolayısıyla manen görüşleri değişenler olmuş, hayatın her alanında vebanın doğrudan ve dolaylı etkileri gözlemlenmiştir. Ancak hayatta kalmayı başarabilenler arasında bulunan köylülere vebanın avantaj sağladığı da kesindir. (...) Ekonomik değişimler toprak sahipleri ve köylü grupları arasındaki ilişkide psikolojik bir dönüşüm başlatarak, güç dengelerinin yeniden düzenlendiği bu süreçte iktisadi hayat veba öncesine nazaran köylüler lehine evrilmeye başlamıştır. Kara ölümün avantaj sağladığı bu gruba karşı kral ve soylular oldukça hoşnutsuz bakmaya başlarken gelecek dönemlerde Adada bu yeni durumun çok şeylere gebe olduğu da gözükmekteydi. Kara ölüm çok sayıda insanı yaşamdan koparıırken, hayatta kalmayı başarabilenler açısından daha sonraki dönemde iktisadi yaşamdaki rollerini ve kazançlarını etkilediği muhakkaktır. Kara ölüm vebasını Adada insanın değerli ve gereksinim duyulan bir hal almasını sağlarken köylüler veba öncesine nazaran daha güçlü ve haklarını arayan grupların başında yer almışlardır. Ada ekonomisi kısa süreli yaşanan vebadan dolayı bir nevi türbülans yaşamıştır. Her felaket ve yıkımın yeni güçler ortaya çıkarması realitesi doğrultusunda “Kara Ölüm” vebasının İngiltere’de ani şekilde ortaya çıkıp eski dengeleri sarsıcı etkiler ile kısa sürede yok olması günümüze kadar konunun konuşulması ve tartışılmasını beraberinde getirmiştir.” (Karaimamoğlu, 2016, s. 598-599).

Profesör James Howard Smith, bir süre kaldığı bu evde Ateşçi'nin kaba davranışlarına ve zulümlerine tahammül edemez. Bu arada Vesta'yla aralarında duygusal bir yakınlık başlar. Profesör, Vesta'yı Ateşçi Bill'dense kendisine layık görür: "Evet şimdi anımsadım. 'Ateşçi' lakabını taşıyan bu adamın adı 'Bill'di... Acımasızdı, hiçbir öğrenim yapmamıştı, kadına saygı gösterme inceliğinden yoksundu. Ne yazık ki, Vesta gibi, kadınların en saygıdeğerinden birine sahip olmuştu! (...) Vesta'nın böyle bir adama hizmetçilik yapmasına 'rezalet'ten başka bir ad verilemez!.. "Böyle bir kadına ben neden daha önce rastlamamıştım? (...) Ben iyi bir öğrenim yapmış, kültürlü bir adamdım, büyük bir üniversitenin profesörlerinden biriydim, saygınlığım vardı bu yüzden. Evet çocuklar, demek oluyor ki bu dünyada adalet denen şey yoktu. (...) Fakat Kızıl Veba'dan sonra ben ona layık, hatta onun için biçilmiş kaftan

olabilirdim. Ama böyle olacağı yerde bakınız şimdi ne kadar aşağılık bir yere düşmüştü! Evet çocuklar, bu kadın beni sevebilirdi, beni severdi.”(s. 68)

Profesörün ilgisini fark eden Bayan Vesta da ona karşılık verir ve Ateşçi'yi öldürmesi halinde birlikte olabileceklerini teklif eder. Profesör, buna cesaret edemez ve Ateşçi'nin kadına yaptığı zulümlere dayanamayınca onlardan ayrılıp Santa Rosa oymağına katılır. Burada Bertha adlı bir kadınla evlenir. Bu kadın Edvin ve Hou Hou'nun babaannesi, Yarım Dudaklı'nın da anneannesidir: "Bertha iyi huylu, iyi yürekli bir kadındı, ben onu kendime eş olarak hoşnutluk ve mutlulukla seçtim. İşte bu kadın Edvin'le, Hou Hou'nun babaannesi, Yarık Dudaklı'nın da anneannesidir. Çünkü Yarık Dudaklı, senin baban Vesta Van Warden'in Ateşçi'den olma büyük oğludur. (s. 73)

Profesör ve hayatta kalan diğerleri zor şartlarda da olsa yaşama tutunmaya çalışırlar. Aradan 60 yıl geçmiştir. Salgınla birlikte başta medeniyetleri olmak üzere her şeyini yitiren insanlar, cahilleşmiş, ilkel bir hayat yaşamakta ve tüm tabiat mahvolmuş durumdadır. Salgınlar, sadece insanlara değil doğaya da çok büyük bir zarar verir: "İnsan gücünün yetiştirdiği nefis meyvelerin, besleyici ve lezzetli sebzelerin yerini, yabani otlar ve dikenli küçük ağaçlar almıştı. Oysa insanoğlu bu yabani bitkilerle uzun uzun savaşmıştı eskiden. Şimdi insan eli çekilince yeniden ortalığı kaplamışlardı. "Yolculuğum sürerken çayır kurtlarına da rastladım. Bunlar kurtla tilki arasında bir tür hayvandı. Çok üremişlerdi. Ayrıca bildiğimiz kurtlara da rastladım. İkışer üçer, dağlardan, eskiden kovuldukları topraklara iniyorlardı." (s. 63)

İnsanın uygarlığını yitirmesi, vahşi doğayı da etkilemiş ve türlerin değişimi gözlenmiştir. Kurt – tilki kırması, çayır kurdu adı verilen yeni türler ortaya çıkmıştır. İnsanlar arasında olduğu gibi hayvanlar arasında da düzen yok olmuştur. Güçlü hayvanlar şehirlere egemen olmaya başlamıştır. Bütün dünyada canlı kalabilen insan sayısı binin altına düşmüştür. İnsanlar bilim, kültür ve sanattan uzaklaşmıştır. İnsanoğlu, ilkel dönemlerine geri dönmüş hayvan besleyerek tarım yaparak ve evlenip üreyerek yeniden eski günlere dönmeyi hesaplamaktadır. Veba yüzünden vahşet her yeri kaplamış, insanlar yırtıcı hayvanlara karşı kendini korumak zorunda kalmıştır: "Demin size gösterdiğim o lüks lokantanın yerinde şimdi kurtlar dolaşiyor! Bunu anımsarken korkmuş gibiydi, duraksadı, sonra anlatmasını sürdürmeye koyuldu.

"Yalnız bir tek kentte dört milyon insan kaybolmuşsa, bugün buralarda yabanıl kurtlar dolaşıyorsa ve sönüp giden onca dehalerin evlatları olan sizler buraları istila eden dört ayaklı yırtıcı hayvanlara karşı kendinizi tarih öncesi silahlarla savunmak zorunda kalmışsanız, bütün bunların nedeni o lâl renkli ölümdür!" (s. 16)

Veba yüzünden ölen insanların iskeletlerine her yerde rastlanmaktadır. Dede, torunlarıyla konuşurken torunlarından Hou Hou, ayak başparmağıyla oynarken ayağı sert bir cisme çarpar. Dede ve torunlar hep birlikte cismin olduğu yeri elleriyle eşelerken üç iskeletle karşılaşır. Profesör, bu iskeletlerin veba salgını dönemlerine ait olduğunu belirtir: "Öteki iki çocuk da yanına geldiler, üçü birden hızlı hızlı elleriyle kazıyarak deliği büyüttüler. Oyuk haline gelen bu yerden üç iskelet çıktı. Bunlardan ikisi yetişkin, biri de yeni yetme insan iskeletiydi. İhtiyar da dizleri üstünde yürüyerek çukurun başına geldi, eğilip baktı. — İşte bunlar Kızıl Veba'nın kurbanlarıdır, dedi. Bakın, bu iskeletlere her yerde rastlayabilirsiniz.

Kim bilir belki de bunlar bulaşıcı hastalıktan korkup kaçan ve burada ölen bir ailenin iskeletleridir. Kızıl Veba'ya yakalanıp bu kumsalda can vermişlerdir." (s. 18)

Dede ve torunlarının üzerinde oturdukları toprakların altı insan iskeletleriyle doludur. Çoğu salgında ölen insanlar için ne bir tören düzenlenmiş ne de mezar kazılabılmıştır. Onlarca yılın ardından çürüyen cesetlerden arta kalan iskeletlere her yerde rastlamak mümkündür. Aslında yazarın bir kurgu halinde anlattığı bu salgın her ne kadar distopik bir gelecekle ilgili de olsa gerçekte yaşanan salgınlarda ölen insan sayısı azımsanmayacak kadar fazladır: "1335'te Venedik'te 100 bin, Almanya'da 1 milyon 250 bin; 1348'de Avignon'da 150 bin, Paris'te 50 bin ve 1349'da Londra'da 100 bin kişi vebadan ölmüştür. Yine 1335 yılında Çin hariç Asya kıtasındaki veba salgınında 24 milyon kişi ölmüştür. Veba, Avrupa'ya 1347 sonbaharında Asya'dan gelmiş ve bütün kıtaya yayılmıştır. (Matthew, 1988, s. 154). 1348-1351 yılları arasında Avrupa'da "black death" (kara ölüm) adıyla anılan büyük salgında, özellikle şehirlerde toplu ölüm faciaları baş göstermiştir. Papa IV. Clement'in memurlarının tahminlerine göre; Doğu Asya'dan gelen bu amansız veba salgınında toplam 23 milyon 840 bin insan yaşamını yitirmiştir. Bu rakam, bütün Avrupa nüfusunun yüzde 31'ini oluşturmaktadır. Fransa gibi nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu ülkelerde nüfusun vebadan ölüm oranı yüzde 50'dir. İngiltere'de toplam ölüm miktarı yaklaşık 1 milyon kişidir (nüfusun yüzde 30'u). Doğu Avrupa'da ise -nüfus yoğunluğunun azlığından- ölüm oranı yüzde 15 dolayında olmuştur. Avrupa'da baş gösteren bu veba salgınları nedeniyle 1330 yılında nüfusu 120 bin olan Floransa şehri, karşılaştığı 8 büyük veba salgını ardından, 1427 yılında 37 bin kişinin yaşadığı küçülmüş bir şehir haline gelmiştir." (Dols, 1979; aktaran Özdemir, 2005, s. 22).

Bu sayılar şunu göstermektedir ki, insanlık sahip olduğu nüfusun yarısından fazlasını salgınlara kurban etmiş ve bugün de Corona salgını nedeniyle ölümler devam edelmektedir.

SALGINLARDA İNSANIN DİNİ DUYGULARINI SÖMÜRME TEHLİKESİ

Salgınların yarattığı korku, insanların inancını da etkiler. Salgını bir ceza olarak görüp dine daha çok sığınan insanlar olduğu gibi salgınlarda ölen din adamlarına bakıp dinin de salgına bir çare olmadığından hareket ederek inançsızlığa sürüklenen insanlar da az değildir. Salgınlar hayattaki kaybeden iyi eğitim almış, inancı sağlam ve toplumu aydınlatmayı üzerlerine vazife edinmiş bilim insanı ve gerçek din adamlarının yerini, *Kızıl Veba* romanında da görüldüğü üzere salgın sonrası dönemlerde şarlatanlar alır. Herhangi bir bilimsel veya dini bilgiye sahip olmayan bu şarlatanlar, insanların dini duygularını sömürerek ekonomik açıdan güçlenip toplumsal iktidarı ellerinde tutarlar. Batıl inançlar tüm toplumları sarmış durumdadır. Üfürükçüler ve büyücüler kendilerine doktor adını vermiştir. Profesör James Howard Smith'in gelecekle ilgili en büyük kaygısı budur. O, bu tehlikeye karşı torunlarını uyarır. İnsanlığın mirası olan kitapları bir mağarada saklamış ve bir gün insanlığın yeniden bir medeniyet kuracağına inanır. Bunun da ancak doğmalardan uzak bilinçli ve bilime inanan insanlarla olacağını düşünür: "Önce kendilerine doktor diyen şarlatanlardan ve büyücülerden sakının. Bunlar şimdi içinde bulunduğunuz küçük dünya için zararlı insanlardır. Oysa önceleri doktorluk şerefli, soylu bir meslekti. Büyücülüğe, üfürükçülüğe inanmak ilkeliktir. "Çevremde boş inanların yürürlükte olduğunu ve her geçen gün yayıldığını görüyorum. İnsan öyle gerilere düşmüştür ki, boş insanlar giderek daha çok zararlı olacaktır. Doktorluk

iddiasında olan bu büyücüler aslında hırsızdırlar, cehennemden çıkmışlardır. Bunların tek amaçları vardır: üstünüzde etki yaratmak, sahip olduğunuz şeyleri elinizden almak. "Bakınız, örneğin aramızda yaşayan ve 'Şase' dediğimiz bir delikanlı var. Bu genç, hastalıklardan korur diyerek herkese büyü yapmaktadır. Her gün dolaşmaya çıkar ve eli boş döndüğü görülmemiştir." (s. 77)

Dedenin tehdit olarak gördüğü ve dinî kimliklerini kullanarak sözde şifa dağıtan insanlara günümüzde bile Ortadoğu ve Afrika'da rastlamak mümkündür. Bunlar, herhangi bir tıbbi eğitim almamalarına ve her hangi bir din kurumundan mezun olmamalarına rağmen iktidarlarını sürdüren ve üfürükleriyle insanlara umut veren tüccarlardır. Avrupa'yı kasıp kavuran veba salgınının da din kurumu üzerinde çok olumsuz etkisi olmuştur. Salgında hayatını kaybeden aydın kitle ve gerçek din adamlarının yerini şarlatanlar almıştır: "Avrupa genelinde vebanın oldukça çarpıcı sonuçları oldu. Örneğin din adamlarının sayısında azalmalar oldu. Bu durum, ehil olmayan kimselerin onların yerini almasıyla sonuçlandı. Din adamları zümresinde beliren nitelik yoksunluğu kiliseye olan güveni sarstı. Avrupa'da Kilisenin gücünün zayıflamasıyla birlikte Latince olarak yürütülen eğitim sisteminde yaşanan sorunlarla bağlantılı bir biçimde yerel diller, kültür ve eğitim dili olarak güçlenmeye başladılar." (Nikiforuk, 2000; aktaran Turna, 2011, s. 7).

Salgın dönemlerinde din adamlarının salgına genel yaklaşımı Tanrı'nın uyarıcı bir azap olarak bu hastalığı kendilerine gönderdiğine dairdir. Hemen her dönemde ve dinde salgına karşı tedbir almak yerine ibadet ve tövbeye ağırlık verilmesi en büyük tavsiyedir: "Hıristiyanlara göre, Hz. İsa, hastalıkların Tanrı tarafından kullarına gönderildiğini ve bu sayede kullarının sabırlarını ve kendisine olan imanlarını denediğini ifade etmiştir. Bu dünyada çok ızdırap çekenin öbür dünyada mükâfatlandırılacağını ve bundan dolayı da yapılacak şeyin iman ile dua edip sabırla beklemek olduğunu söylemiştir." (Atabek, 1977, s. 5). Bazı Müslüman toplumlarda salgının bir ceza olarak gönderildiği söylene de genel yaklaşım salgında ölenlerin şehit sayıldığı ve Allah'ın cennetine sorgusuz sualsiz gideceğidir: "Müslümanların davranışlarında da din belirleyicidir. Hastalık Allah'ın bir lütfu olarak görülmüştür. Hastalığı şehadete ulaşmada bir yol olarak kabul etmişler ve hastalığın Allah'tan geldiğine inanmışlardır." (Panzac, 1992, s. 150).

Salgın, savaş ve afet dönemlerinde insanların dinî duygularını istismar etmek de kolaylaşır. Felaketlerin yarattığı umutsuzluk ve korku insanın inanma ihtiyacını da körükler. Bu koşullarda sorgulamadan inanıp itaat etmekle, akıl ve bilim yoluyla kritik etme çatışması öne çıkar. Böylesi zamanlarda: "Din ile ortak duyu entelektüel bir düzen oluşturmazlar, çünkü kolektif bilinç şöyle dursun, bireysel bilinçte bile bir birliğe, bir tutarlılığa indirgenemezler: Bir birlik ve bir tutarlılığa indirgenemezler, ama otoriter bir yöntemle indirgenebilirler; bu olabilir ve kimi sınırlar içinde geçmişte gerçekten olmuştur bu." (Gramsci, 1986, s. 195).

Dede, salgın felaketinden kurtulacak bir fizikçi ve kimyacının yeni medeni hayatın kurulmasında, bilim ve tekniğin geliştirilmesinde büyük bir katkısı olacağına inanır. (s. 76). Kısa süre birlikte yaşadığı Ateşçinin demiri işleyerek demirci ocağını yaptığını, mayalandırma ve tütün ekimi gibi işlere de katkısı olduğunu söyler: "Ateşçi demiri işlemeye başlamıştı. Bugün kullandığımız demirci ocağını o yaptı. Ne yazık o da tembeldi. Gücünü bir noktada kısıtladı. Öldüğünde mekaniğe ve madenleri işlemeye ilişkin bilgilerini de birlikte götürdü. Ben böyle şeylerden anlamam. Yalnızca bir aydın ve hümanistim. Ötekilerse öğrenim görmemiş kişilerdi. Ateşçi iki işte daha başarı göstermişti. Bunlardan biri mayalandırma yoluyla alkol ve öteki güçtü içkilerin yapımı, biri de tütün ekimidir." (s. 76)

Profesör, gelecekteki medeniyeti kurmaya yardımcı olmak üzere mağaraya açıklamalı bir alfabe kitabı da bıraktığını belirtir. İnsanın okuma ve yazma yoluyla bilimsel anlamda gelişebileceğini ifade eder. Bu arada çocuklara buhar ve elektrik hakkında da bilgi verir. (s. 78-79). Çocuklar aralarında tartışırken Profesör, uygarlığın zirvesini de yakalasa insanlığın üç egemenlik tipi olan papaz, asker ve kral sınıfı arasında iktidar savaşı vererek sonsuza kadar birbirini öldüreceğini görür. Kısacası uygarlıkta ilerlemesi insanın vahşetini durduramayacaktır: “İhtiyar üzüntüyle şunları mırıldandı: – Demek ki, tarih aynı biçimde yeniden başlayacak. İnsanlar çoğalacak, sonra birbirleriyle kavgaya tutuşacak, hiçbir şey buna engel olmayacak. Barutu yeniden icat ettiklerinde binlerce, milyonlarca insan birbirlerini öldürecek. Ve işte böylece, kan ve ateş içinde yeni bir uygarlık oluşacaktır. Belki de bu uygarlığın oluşması için yirmi bin, otuz bin, kırk bin, hatta elli bin yıl geçecek. Üç egemenlik tipi; papaz, asker ve kral kendiliğinden yine ortaya çıkacak. Geçmiş zamanların' bilgisi, geleceğin bilgisi olarak şimdi bu yumurcakların ağzından çıkıyor. İnsanlar çoğalınca geçmişte olduğu gibi kütle olarak çalışacak, güçlülere katlanacaklar. Ve kanlı bir çatı üstünde, şaşılmalı güzellikte bir uygarlık meydana gelecek. Ben mağaradaki bütün kitapları yok etsem bile, sonuç yine aynı olacak. Ve dünya tarihi, geçmişten geleceğe sonsuz akışını değiştirmeyecek!” (s. 80)

Profesör, insanlığın tarih boyunca iktidar uğruna yaptığı savaşlara gönderme yapar. Diğer bir deyişle insan, her zaman savaşmak için bir neden bulabilir. Irk savaşları, petrol savaşları, din savaşları, su savaşları, sınır savaşları, ekonomik savaşlar, özgürlük savaşları, mezhep savaşları... adı altında insanlar sürekli savaşır. Salgınlar sonucu milyonlarca üyesini kaybeden insanlık salgın olmadığı zaman birbirini yok etmenin hazzını yaşar. Savaş psikolojisi insanın doğasında var. (Karasu ve Çoker, 2018: 149-169). Ulusların savaşmasında öne sürdükleri nedenler hep birbirine benzer. Savaşın hiçbirini savaşı gereksiz görmez. Romanda Profesörün saydığı üç sınıf toplumsal iktidar için savaşmayı kastetse de insanoğlu milletlerarası savaşta kendi gücünü karşı tarafa kabul ettirmek, kahramanlık sergilemek veya şehit olma gibi sloganik kavramlar uğruna savaşı destekler. (Canetti, 2012: 172-173).

ESKİ ZAMAN VEBALARI KARŞISINDA BASININ DURUMU VE DOKTORLARIN MÜCADELESİ

Kızıl Veba romanında Profesör James Howard Smith, yaşadığı dönemden çok önceleri ortaçağda Afrika ve Avrupa'da büyük salgınlar olduğundan ve sağlık çalışanlarının mücadelelerinden bahseder: “benim yaşadığım zamandan çok önce Ortaçağ denilen çağda kara veba salgını oldu ve Avrupa'yı kasıp kavurdu. Sonra tüberküloz ve hıyarcıklı veba görüldü. (...) Benim doğuşumdan yüz yıl önce bakteriyologlar cüzamın mikrobunu buldular. (...) Ama mikrobun öldürmenin yöntemini bulamadılar. 1894 yılında patoblast vebası denilen bir hastalık ortaya çıktı, bu hastalık Brezilya adlı bir ülkede görüldü. Binlerce kişinin ölümüne neden oldu. Bakteriyologlar o hastalığın mikrobunu, da buldular ve yok etmeyi başardılar. Böylece patoblast vebası fazla yayılmadı. Bakteriyologlar bir de serum adı verilen sıvı yaptılar. Bu serum, insan vücuduna şırıngayla verildiğinden mikrobun öldürüyor, ama insanı öldürmüyordu.” (s. 29)

Romanda Profesörün de kastettiği gibi tarihin değişik dönemlerinde çeşitli salgınlar Filistin'den Etiyopya'ya; Yunanistan'dan Roma İmparatorluğu'na kadar tüm insanlığı tehdit etmiştir. 1346 yılında Hazar Denizi kıyısında başlayan veba salgınının etkisi 400 yıl boyunca

devam eder. Yine çiçek, kabakulak, grip, tifüs... gibi salgınlar orduların yenilmesine, coğrafi haritaların değişmesine ve nüfus sayılarının büyük oranda düşmesine (Diamond, 2003; aktaran Özdemir, 2005, s. 19). neden olmuştur: "(...) salgın hastalıklar, imparatorlukları çökertmiş, orduları kırmış, yaşama ve sevme bizimlerimizi sürekli değiştirmiştir. Çiçek hastalığı Yeni Dünya'yı öylesine büyük bir güçle işgal etmiştir ki, Kızılderili kültüründe açtığı politik yaralar hâlâ iyileşmemiştir. Veba, feodalizmin sonunu getirmiş, kapitalizmin tohumlarını atmış ve ekonomistlerle doktorları hâlâ motive eden, doğaya karşı bir güvensizlik yaratmıştır." (Nikiforuk, 2013, s. 21).

Profesör, çocuklara yaptığı konuşmada sağlık çalışanlarının salgınlara karşı verdikleri mücadelede nasıl bir bir öldüklerini ve canları pahasına nasıl özveriyle mücadele ettiklerini anlatır: "Kızıl Veba'yı incelemeye koyulan bakteriyologlar laboratuvarlarda ölüp gidiyorlardı. Bu bilginler gerçek kahramanlardı. Ölenlerin yerini hemen başkaları alıyordu. "Bir İngiliz bilgini, Londra'da bu hastalığın mikrobunu, ötekilerden ayırmak başarısını gösterdi. Bu haber telgraflarla her yere ulaştırıldı. Herkes umutlanmaya başladı. Ancak, Trask adlı bir İngiliz bilgini otuz saat sonra öldü. Yine de ünlü mikrop bulunmuştu. Kızıl Veba tohumuna karşı bir tohumu keşfetmek için bütün laboratuvarlarda sıkı bir çalışma başladı. Bütün çalışmalar başarısızlıkla sonuçlandı." (s. 33)

Tarih boyunca tüm salgın ve hastalıklarda sağlık çalışanlarının mücadelesi göze çarpar. Gerek savaş gerekse salgın dönemlerinde kent merkezlerinden en ücra kasaba ve köylere giderek insanları tedavi eden, onlara broşörler dağıtan, hijyen konusunda onları bilinçlendiren sağlık çalışanları ölü sayısının artmasının önüne geçmek için gerektiğinde canlarını hiçe saymışlardır (Özlu ve Tiryaki, 1919, s. 1100-1114). Özellikle savaş dönemlerinde sağlık örgütü güçlü olan devletlerin tarihin seyrini değiştirdikleri bilinen bir gerçektir (Becker, 1983; Özdemir, 2005, s. 126).

Salgınlarla ilgili değinilmesi gereken konulardan bir diğeri de yönetimlerin uyguladığı sansürlerdir. Hemen tüm salgınlarda halkın endişesini azaltmak, ülkenin ekonomisine ve turizm sektörüne zarar vermemek için yönetimlerin sansür uyguladığı bilinir. *Kızıl Veba* romanında da Profesör, salgının ortaya çıktığı dönemde çeşitli ülke yönetimlerinin uyguladığı sansürlerden bahseder: "Evet, 2013 yılına doğru Kızıl Veba ortaya çıktı... — O zamanlar ben yirmi yaşındaydım. Birden telgraflar yağmaya başladı... —New York'ta bilinmeyen bir hastalığın ortaya çıktığı haberi San Fransisko'ya geldi. Amerika'nın en güzel, en şirin kenti olan New York'ta o zamanlar on yedi milyon insan yaşardı. Hastalık haberi önce büyük kaygılara yol açmadı. Çünkü ölenlerin sayısı birkaç kişiydi yalnızca. Yine de verilen bilgiye göre, hastalığa yakalananlar kısa bir sürede ölüyorlardı. Hastalığa yakalananların yüzleri ve bütün vücutları kızıl bir renk alıyordu. "Aradan yirmi dört saat geçti, bu sürede yine büyük bir kent olan Şikago'da bir kişinin daha aynı hastalığa tutulup öldüğünü öğrendik. Aynı gün, New York ve Şikago'dan sonra dünyanın en büyük kenti olan Londra'da, iki haftadır gizlilik içinde hastalıkla savaşıldığı haberi geldi. Haberler sansürden geçiyordu... Yani demek istiyorum ki, haberlerin dünyanın öteki bölgelerine yayılmasına engel olunmuştu." (s. 30-31)

Salgından etkilenen ülkelerin imajlarının sarsıldığı turizm başta olmak üzere o ülkenin ekonomik olarak büyük bir zarar gördüğü bilinmektedir. Bu da basın yayın organlarına büyük bir yük yükler (Çeti ve Ünlüönen, 2019: 109-128). Salgın sonrası imajların yeniden kazanılması büyük bir emek gerektirir. Romanın bu bölümünde de görüldüğü üzere devletlerin uyguladığı sansür sonucu salgınların önüne geçilememiş ve tedbir alınmamıştır. Bugün

Dünya Sağlık Örgütü gibi bir kurum bile Amerika tarafından doğru bilgi vermediği için suçlanabilmektedir. (Müftüler, 2020, s. 21).

Sosyalist bir yazar olan Jack London, *Kızıl Veba*'nın romanının satır aralarında kapitalizmin eleştirisini yapmayı da ihmal etmez: "O zamanlar, yiyecek üretenlere kuramsal olarak "özgür insanlar" denirdi. Ama gerçekte bunlar özgür değillerdi. "Özgürlük" lafta kalıyordu. Bir yönetici sınıfı vardı. Topraklara ve aletlere, makinelere sahip olan oydu. Üreticiler yönetici sınıf için canla başla çalışırlardı. Üreticilerin bu çok çalışarak ürettikleri üründen yeteri kadarda kendilerine bırakılıyordu." (s. 24)

Modernleşmeyle birlikte daha çok petrol daha çok para isteyen yönetimler, savaşlarla sürdürdükleri şiddet sonucu birçok kenti yıkar, birçok insanı öldürür. Kapitalizm, kurduğu fabrikaları insanların kanıyla çalıştırmayı gerekli görür. Emekçi insanların emekleri sömürülür (Keskin, 2008: 39). Bu sömürü roman ve tiyatro başta olmak üzere birçok edebi ve sanatsal eserde eleştiri unsuru olarak işlenir. Eserin sonunda Edvin, dedesinden gitmeleri gerektiğini söyler ve ikili üzerlerinde hayvan postundan yapılmış giysileriyle konakladıkları yere doğru yürürler. Bu yürüyüş, medeniyetten doğaya sığınma olarak da okunabilir.

SONUÇ

Sonuç olarak Salgınlar, tarih boyunca insanlığı hem maddi olarak hem de manevi olarak çok olumsuz etkilemiştir. Milyonlarca insan hayatını kaybederken onlarca şehir yok olmuş ve binlerce insan göç etmiştir. Birçok devletin politik sistemleri değişmiş, ekonomileri çökmüştür. Salgınlar beraberinde onarılmaz psikolojik yaralar da getirir, sosyolojik yıkımlara yol açar. Covid -19 salgınının tüm insanlığı esir aldığı günümüzde, bugüne kadar 77 milyondan fazla insan bu hastalığa yakalanmış ve 1.7 milyondan fazla insan da hayatını kaybetmiştir.

Jack London'un *Kızıl Veba* romanı da salgın konulu ütöpik bir romandır. Romanda insanlığın yüzlerce yıl uğraşp kurduğu uygarlığının veba salgınıyla nasıl yerle bir edildiği gözler önüne serilir. Afrika, Asya, Avrupa ve Amerika'yı esir alan salgın hastalık, 8 milyar insandan sadece 1000 kişinin hayatta kalmasına sebep olur. Salgına uğrayan insanların nasıl vahşileştiği, etik değerleri hiçe saydığı, acımasız olduğu ortaya serilir. Hemen tüm salgınlarda ve salgını işleyen romanlarda görüldüğü üzere maddi durumu iyi olanların salgından kurtulmaya çalıştığı yoksulların ölüme terk edildiği bu romanda da anlatılır. Salgın sonucu sosyal sınıflar alt üst olur, onur yerle bir edilir. İnsan, uygarlığının zirvesinden ilkel çağlarına geri döner. Kurulacak yeni uygarlık, ne yazık ki insanlığın vahşetine engel olamayacaktır. Yazar, bu durumu kurguladığı karakterler vasıtasıyla ortaya koymaya çalışır. Salgın öncesi elit tabakaya mensup bireylerin köleleştiği, hizmetçilerin efendiliğe soyunarak onları kendi kötü emelleri için kullandığı Ateşçi adlı karakter üzerinden okuyucuya tanıtılır.

KAYNAKÇA

- Ağkaya, O. (2016). Ütopya ve Distopya: Siyasetin Edebiyat Üzerindeki Etkisi, MCBÜ (Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4).
- Akın, H. (2018). Felaket Geliyorum Demişti: Ortaçağ'da Yaşanan Büyük Veba Salgını ve Toplumsal Yaşamdaki Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme, *Kebikeç*, Sayı: 48.
- Arda, B. (1997). *Batı Orta Çağı'nda Hastalık Kavramı*. Ankara: Güneş Kitapevi.
- Atabek, E. (1977). *Orta Çağ Tababeti*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.
- Bauman, Z. (2013). *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm (Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik)*, İstanbul: Say Yayınları.
- Canetti, E. (2012). *Kitle ve İktidar*. (Çeviren: Gülşen Aygen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çeti, B. ve Ünlüöner, K. (2019). Salgın Hastalıklar Sebebiyle Oluşan Krizlerin Turizm Sektörü Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi. *AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 109-128.
- Eren, N. (1996). *Çağlar Boyunca Toplum, Sağlık ve İnsan*, Ankara: Somgür Eğitim Hizmetleri Yayıncılık.
- Foucault, M. (2005). *Özne ve İktidar*. (Çev. İ. Ergüden & O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane Defterleri*. (Çev. Kenan Somer), İstanbul: Onur Yayınları.
- Karaimamoğlu, T. (2016). Kara Ölüm Veba Salgını ve Orta Çağ İngiltere'sine Etkileri, *ASOS JOURNAL The Journal of Academic Social Science, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 37, Aralık 2016, s. 598-599.
- Karasu, M. A. (2014), Hukuk Kültürü Suç ve Kentsel Yağma, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S. 16 (Özel Sayı – I), s. 144-151.
- Karasu, M. ve Çoker, Ç. (2018). Askeri Psikoloji Ekseninde Eleştirel Bir İnceleme: Psikoloji Bilimi Savaşların Neresinde? *Savaş ve Psikoloji*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Keskin, Y. (2008). *Tiyatronun İlkeleri*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Lewis, P. (1998). *Tıp Tarihi*. İstanbul: Khalkedon Yayınları.
- London, Jack (2012). *Kızıl Veba*. (Çev. Eray Canberk). Ankara: Yalçın Yayınları.
- Lyons, A. S. ve Petrucelli, R. J. (1978). *Medicine An Illustrated History*, New York: Harry N. Abrams.
- Matthew, D. (1988). *Ortaçağ Avrupası*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Müftüler M. B. (2020). Küresel Salgın Tehdidi Altında Küresel Sistem, *COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler*. Ankara: SAM Yayınları.
- Nikiforuk, A. (2013). *Mahşerin Dördüncü Atlısı (Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi)*, (Çeviren Selahattin Erkanlı). 5. Bs. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Özdemir, H. (2005). *Salgın Hastalıklardan Ölümler (1914-1918)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özden, K. ve Özmat, M. (2014). Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa'da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları. *İdealkent*. Sayı: 12.
- Özlu, Zeynel ve Tiryaki, Kerim. (1919). Osmanlı'da Sağlık Güvenliğine Dair Bir Çalışma: Salgın ve Zührevi Hastalıklardan Korunma Yöntemleri (Doktor Nuri Osman'a Göre), *Türkistan'dan Anadolu'ya Tarihin İzinde – C. II*, (Editörler: Zeynep İskefiyeli, Muhammed Bilal Çelik), İstanbul: Nobel Yayınları, s. 1100 – 1114.
- Panzac, D. (1992). *International and Domestic Maritime Trade in the Ottoman Empire During the 18th Century*, *International Journal of Middle East Studies*, 24(2), s. 150.
- Panzac, D. (1997). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (1700-1850)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ponting, C. (2008). *Dünyanın Yeşil Tarihi, Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Sean, M. (2007). *Kara Ölüm (Orta Çağ'da Veba)*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Sontag, S. (2005). *Metafor Olarak Hastalık (Aids ve Metaforları)*. (Çeviren Osman Akınhay). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Turna, N. (2011). İstanbul'un Veba ile İmtihani: 1811 – 1812 Veba Salgını Bağlamında Toplum ve Ekonomi. *Studies of the Ottoman Domain*, Cilt: 1, Sayı: 1, ISSN: 2147-5210.
- Ünver, A. S. (1978). Taun Nedir? Veba Nedir? *Dirim*. Yıl 53, Sayı 11-12.